

45

D. D.
DISSERTATIONIS THEOLOGICÆ,
DE
EXPIATIONE
JESU CHRISTI
VICARIA,

PARS PRIOR;

QUAM

CONS. REV. FACULT. THEOLOGICÆ IN REG.
ACAD. ABOËNS,

PRÆSIDE

SUMME REVERENDO ATQUE CELEBERRIMO

D: NO DOCT. *JACOBO*
GADOLIN,

PRIM. S. S. THEOL. PROF. ET ARCHI-PRÆP.

PUBLICÆ DISQUISITIONI SUBMITTIT

JACOBUS TENGSTRÖM,

FACULT. PHIL. E. ORD. ADJ. ET AMAN. BIBL.

IN AUDITORIO MAJORI DIE I NOVEMBR.

MDCCLXXXIII.

HORIS A. M. SOLITIS.

ABOË,

TYPIS VIDUÆ REG. ACAD. TYPOGR. JOH. C. FRENCKELL.

Conspectus totius Opusculi.

- §. 1. Historiolam Dogmatis tractandi proponit.
- §. 2. Doctrinam orthodoxæ Ecclesiæ de expiatione CHRISTI vicaria tradit.
- §. 3. Primum pro nostra sententia argumentum petit ex sacrificiis V. Tati propitiatoris.
- §. 4. Secundum ex duobus præsertim oraculis V. Tati hac de re agentibus, scil. Psalm. XL: 7, 8, 9 & El. LIII: 4. seqq. deducit.
- §. 5. Tertium in effatis ipsius SALVATORIS Matth. XX: 28. & XXVI: 28. quærit.
- §. 6. Quartum desumet ex reliquis sive Apostolorum, sive aliorum Divorum hominum hac de re testimoniis, ut Rom. III: 23. seqq. Joh. I: 29. 2 Cor. V: 21. Gal. III: 13. &c.
- §. 7. Quintum ab ipsa passionis CHRISTI indole hauriet.
- §. 8. Sextum denique ex doctrina S:æ S:æ de Justificatione hominis coram DEO, vicaria quippe CHRISTI morte fundata, eliciet.
- §. 9. Omnibus in unum collectis argumentis, fastigium operi imponet.

§. I.

Qui vel obiter annales Ecclesiae Divinae inspexerit, observaverit necesse est, doctrinam de gratiosa generis humani per CHRISTUM peracta restitutione, non minus quam pleraque alia Religionis revelatae capita, pro diverso temporum, Doctorum, Adversariorum aliarumque rerum habitu, varias easque insignes fatis in scholis Theologorum subiisse variationes. Ante adventum Messiae, & quousque priscum DEI, ut loqui solemus, cum humano genere duravit scedus, imaginibus cultusque Levitici umbris involuta jacuit, ut non nisi sapientiores Reip. Judaicae cives illam plenius intellexerint, vulgi nempe maxima parte externis adhærente caeremoniis, ex quibus accurate observatis DEI summi expectabat gratiam, ommissa plerumque attenta debitaque inquisitione in ipsum mysterium maximi momenti de reconciliatione generis humani, olim a promisso Messia, multo hocce rituum & imaginum apparatu adumbrato, peragenda.

Inde autem a quo expectatissimus hic Mundi Servator hominibus apparuit, plus lucis in hac etjam doctrina, uti in plerisque aliis exortum est, cum non minus ipse, quam Apostoli ejus ab ipso

meliora edocti, claris verbis semper & ubique ea Auditoribus suis proponerent, quæ olim tot umbris involucriisque obducta, difficiliora plebi saltem intellectu fuerant, summam harum rerum ignorantiam, præjudiciaque inveterata, popularium evellere animis, summo allaborantes studio. Pandectas N. Testamenti consulenti hæc omnia testatissima sunt.

Præmissis post CHRISTUM temporibus, a simplici Apostolicoque dicendi genere in doctrina hac proponenda parum certe adhuc recedebant Doctores Primitivæ Ecclesiæ. (a) Sequentibus autem seculis, cum ob crescentem numerum & solertiam adversariorum, artificialem magis sectari cœpissent Theologiam tractandi methodum, nimioque & perverso sæpe Philosophiæ, imprimis Platonicæ, eidem immiscendæ ducerentur studio, hæc etjam doctrinæ revelatæ pars aliam sensim aliamque induebat formam, locutionibusque multis non Biblicis additamentisque alijs superfluis, ne dicam noxiis, hic ibi inquinari cœpit, quæ autem hic recensere locus prohibet. Ipsum tamen doctrinæ hujus nucleum inviolatum sancte & ubique ser-

(a) Doctrinam hanc de expiatione generis humani sec. 2:do imprimis attigit defenditque IRENÆUS in V Libris, quos sub tit. *Ελεγχος και αναλογισμι της Ψευδοδιουμα γνωσιως*, Gnosticis hoc in dogmate errantibus opposuit, & ex quibus loca præcipua excerpta legere licet in CHR. FR. RÖSSLER's Bibliothek der Kirchen Väter I Th. p. 271 seqq. Ut ea præteream, quæ in JUSTINI, CLEMENTIS ALEXANDRINI, ORIGENIS &c. scriptis hac de re passim, & plerumque in præcipuis saltem recte differuntur, quamquam in devia hic & illic ipsos desecisse, simul negandum non est.

fervarunt, uno quasi ore docentes, CHRISTUM pro omnibus mortuum esse, sua morte totius humani generis expiassse peccata, gratuitamque eorum illis promeruisse remissionem. (b) Contra Pelagianos sec. V. doctrinam hanc infestantes AUGUSTINUS inprimis illam defendendam mascule in se suscepit, scriptisque PELAGIO oppositis bene subinde explicuit. (c) Cumque tanta venerabilis hiccce Ecclesiæ Hipponensis Antistes apud sequentium seculorum Doctores valeret auctoritate, ut ejus vestigiis presso pede universa pæne Theologorum turba insisteret, eandem etjam fere, quam in ejus scriptis, doctrina hæc diu servavit faciem, donec Philosophia Scholastica mediæ ævi, placitis ex Jure Romano Canonicoque mutuatis referata, caput extollere, Theologiamque Revelatam grandi supercilio ingredi cœpit. Omni fere S:æ S:æ intelligendæ & rite explicandæ seposita cura, ad mentem ARISTOTELIS jam cuncta Religionis capita, mysteriis ejus nequidem exceptis, erant examinanda conformandaque, unde innumeræ spinosissimæque prohibant quæstiones, magis ingenii ostentandi, quam veritatis eruendæ gratia susceptæ, quarum insignem messem etjam hoc in Articulo reperies. (d)

A 2

Mise-

(b) Loca hanc rem probantia abunde collecta cernere licet in nuper laudato RÖSSLERI Bibliothek der Kirchen Däter.

(c) Conf. e. g. ejus Quæst. in Levit. Libr. III. Qu. XXIII. Operis contra JULIANUM L. VI. N. XXII. Confess. L. X. N. LXIX. Comm. in Joh. Evang. Tract. CX. &c.

(d) Eminent tamen inter Auctores hujus ævi ANSELMUS, scriptor XII seculi acutissimus, qui in opusculo quod inscripsit: *Cur Deus homo?* justitiam indolemque expiationis CHRISTI vicariæ, solide satis ex-

Misera itaque & deploranda Theologiæ totius ad tempora usque Reformationis facies permansit, cum LUTHERUS noster tricas Scholasticorum ex ea e-
 jicere, simplicitatemque primævam huic etjam doctrinæ restituere, optimo consilio instituit, felicique omine opus hoc vere Herculeum peregit. Circa finem autem ejusdem seculi, cum e SOCINI, asseclarumque ejus scholis novi iique insensissimi in doctrinam de expiatione CHRISTI vicaria impetus fierent (e), omnem in id Theologi orthodoxæ Ecclesiæ intendere cœperunt operam, ut & illorum molimina in evertendis ipsis Religionis nostræ fundamentis cohiberent, & veritatem novis appositis fuleris sartam tectamque retinerent ac defenderent, unde novum non minus decus quam firmamentum doctrinæ nostræ conciliatum est. (f)

Non

ponit defenditque, quamquam insimul ejus & scribendi & differendi ratio, seculi haud obscure prodat genium, tricarum utpote & subtilitatum amantissimum. Vocabulum *satisfactionis* in hac doctrina exponenda a multis hodie quoque usitatum, quod autem male intellectum litibus variis ansam dedit, hic, TERTULLIANO tamen quasi viam monstrante, in Theologiam iuxerit, licet recentiorum quidam illius inventionem AUGUSTINO male tribuant. Ad rixas haud necessarias evitandas ab usu illius nosmet abstinuimus, rem quantum fieri potest, stylo phrasibusque Sæ Sæ propriis exposituri.

(e) Hos qui penitus nosse desideraverit, SOCINI librum *de Servatore*, *Prælectionum* ejus *Theologicarum* Cap. XV seqq. CRELLII *Responsionem ad HUG. GROTII librum de Satisfactione CHRISTI*, præter alia ejusdem generis scripta, *Bibliothecæ Fratrum Polonorum inserta*, *Catechismum Racoviensem* &c. consulat.

(f) Longum foret tot veræ Religionis Patronos hic loci recensere, præsertim cum vix ullus eo ævo existeret magni nominis Theologus, qui contra hostes hos redemptionis CHRISTI arma non vibraret. Optime tamen & pro more suo inprimis solide fidem Ecclesiæ Catholice exposuit tuitusque est HUGO GROTIUS, celebre illud sui seculi

Non tamen pro dolor! defuere, qui ab his inde temporibus, continuis & ad nostros usque dies sæpius repetitis incurfibus illam labefactare, veritatemque & justitiam expiationis CHRISTI vicariæ in dubium vocare omni opere conati sunt. Et quamvis novi quid afferre raro valuerint, ea fere ad satieta-tem usque repetentes quæ millies jam & dicta & explosa sunt, novo tamen magisque specioso dubia sua induere habitu, illaque magis comto & acuto dicen-
di genere in animos facilius insinuare legentium, pro-
be adeo norunt, ut prudentia & attentione sane opus
sit, ne imparatum in partes suas trahant. (g) Hinc

A 3

quo-

litterarumque omnis generis decus, in egregio libro *de Satisfactione CHRISTI*, quem contra FAUSTUM SOCINUM *Senensem* Lugduni 1617 in lucem emisit, quemque utinam accuratius consulissent in doctrina hæc tradenda plures sequentium temporum Theologi!

(g) Vidit inprimis Anglia nostro ævo multa hujus generis scripta, quorum præcipua forte dici merentur, quæ circa medium hujusæ seculi edidere JOH. TAYLOR & ARTHUR ASHLEY SYKES. Illius est: *The Scripture Doctrine of Atonement examined*, London. 1751; Hujus: *The Scripture Doctrine of the Redemption of man by JESUS CHRIST*, London. 1756; in quibus ambo hi, præclari alias ingenii viri, in eo occupati sunt, ut dicta Sæ Sæ etjam clarissima, quæ nostram doctrinam fulciant, iniquis interpretationibus pervertant, argumentaque contra pro suo systemate defendendo ex illis, oborto est, ut ajunt, collo-
eliciant. Præter hæc autem prodiit ibidem decennio proximo præter-
lapso caterva scriptorum ejusdem argumenti, quæ orthodoxiam Angli-
cane Ecclesiæ valde nobis reddidere suspectam, e quibus exempli loco
nominasse satis sit: *The Doctrine of Atonement briefly considered in a series of letters*, by W. GRAHAM, London 1772. præter multa ejus-
dem notæ opuscula, quæ inseruit D. PRIESTLEY suo *Theolog. Repertory*. Neque Germaniæ scholas hac labe esse immunes, neminem la-
tere potest, qui vel parum habitum Theologiæ recentioris notum sibi
reddiderit. Libet exempli loco nominare librum, quem recens edidit
GOTH. SAM. STEINBART, Theol. ad Francof. Viadri Professor, sub

quoque evenit, ut erronea eorum latius latiusque ser-
pant placita, cohorsque hostium crucis CHRISTI in
dies augeatur, ut vix unquam fatis vigilantes & in-
dustrii esse possint veritatis Evangelicæ amici in au-
dacibus hilce adversariorum destruendis moliminibus,
præsertim cum eo jam ventum sit, ut etiam non pau-
ci eorum, quibus Religionis tenerrima cura commissa
est, in hostium castra certatim quasi abeant.

Idoneum itaque nobis hoc visum fuit argumen-
tum, in quo pertractando qualescunque ingenii peri-
clitaremur vires. Ne autem dicendorum copia in re
tanti momenti obruamur, id inprimis agere constitui-
mus, ut ceteris, quantum fieri potest, quæ in hoc Ar-
ticulo a Theologis disputari & solent & debent omis-
sis, *CHRISTUM vicariis pro humano genere solutis pec-
nis peccata nostra expiasse salutemque morte sua nobis
peperisse* demonstremus, olim forte, & in alia, si Deo
visum fuerit, dissertatione, doctrinam hanc orthodoxæ
Ecclesiæ vere Biblicam, ab objectionibus & dubiis ad-
versariorum vindicaturi palmariis, uberiori simul do-
gmatis hujus controversiarumque hac de re agitata-
rum addita Historia.

§. II.

titulo: System der reinen Philosophie oder Glückseligkeits-Lehre
des Christenthums. Züllichan 1778; ut & alium: Neue Apologie des
SoCrates, 2 Th. Berlin & Stettin 1776 & 1778. Auctore JOH. AU-
GUSTO EBERHARD, jam Philosophie ad Academiam Halensem Pro-
fessore Ord. qui præprimis veteres Socinianorum in scenam reducens
errores, nostram de redemptione CHRISTI doctrinam acutissime impu-
gnat; multos alios ut silentio præteream, qui publicis etiam in Protestan-
tium Ecclesiis fungantur muneribus, doctrinam tamen Sæ Sæ valde
adeo contrariam palam profiteri non vereantur.

§. II.

Ante autem quam ad ipsa argumenta nostram sufficientiam sententiam recensenda nosmet accingimus, breviter significasse juvabit, quid hac de re demonstrandum nobis jam sit, quod quidem orthodoxæ nostræ Ecclesiæ doctrinæ sententiæque genuinæ conforme esse non dubitamus. Fatendum enim Theologos, antiquiores præsertim, non semper ea qua oportuit cautione & prudentia hoc in argumento tractando sensa sua expressisse; quo ipso ansam adversariis præbuere nobis ea imputandi dogmata, quæ nec in S:a S:a, nec prudentiorum Doctorum scriptis ullibi obveniunt.

Non itaque dicimus DEUM ira & vindicta in homines exæstuantem, sanguine morteque filii cruenta placandum fuisse, ante quam ulla generis nostri tangeretur commiseratione; alia enim prorsus de ipso testantur plurima S:æ S:æ loca: ipsum nimirum terrerrimo nostri affectum amore, filium suum morti pro nobis tradidisse, quo sic, salva sua justitia, peccatis nostris ignoscere posset. (*h*)

Neque contendimus CHRISTUM in passione sua a DEO consideratum fuisse tanquam peccatorem, qui humanis revera inquinatus esset criminibus, qualem impia Judæorum turba eum in cruce pendentem, DEOque non dilectum subfannarunt; (*j*) fuit enim semper

(*h*) E. gr. Joh. III: 16. Rom. V: 8. 1 Joh. IV: 9, 10,

(*j*) Matth. XXVII: 43. Conf. Es. LIII: 4.

per sanctissimus, & ab omni culpa immunis, vicarias solummodo pœnas, a nobis alias luendas sustinens.

Nec cum illis facimus, qui tacente S: a S: a ex fictis temerariisque principiis quasi mathematicam quandam æstimationem peccatorum pœnarumque construunt, atque inde inferre haud verentur, malum sensus, quod sustinuit Salvator mundi esse exacte æquale omnibus omnium hominum doloribus æternis in unam summam collectis, quos, nisi intervenisset Redemptor, in inferno subituri fuissent. (i)

Ea autem demum genuina Ecclesiæ nostræ doctrina est, (ut verbis utar Theologi de hac doctrina meritissimi) *CHRISTUM innocentem & justum a DEO ipso omnium hominum loco fuisse constitutum ad ferendas pœnas, quas peccatores ferre debuissent, hanc substitutionem factam esse eum in finem, ut DEUS salva justitia sua & salute publica pœnas respiscentibus remittere possit; CHRISTUM itaque pœnas criminum revera tulisse, non autem a se promeritas, sed alienas.* (k)

Sta-

(i) Conf. ea quæ hac de re disputat J. A. ERNESTI in suo *Neue Theol. Biblioth.* Band. IX St. 10. & si placet C. FR. BAHRDT'S *Versuch eines Biblischen Systems der Dogmatik.* § LXV. Neque minus bene sentia sua hac de re profert J. D. HELLMAN in sua *Theol. Dogmat.* § 255.

(k) Sententiam orthodoxæ Ecclesiæ sic explicat G. FR. SEILER in *Theol. Dogmat. Polem.* ed. alt. p. 331. Illam allatis verbis rite expressam esse confirmant *Aug. Confess. Art. Fid.* III & *Art. Abus.* III, ut & *Apolog. Aug. Conf.* Art. XII. Licet fatendum simul sit, præcos symbolorum horum Auctores, magis populari utentes oratione, nondum motis Socinianorum controversiis, non ubique qua hodie opus est *ἀκρίβεια* & exquisita cæutione sentia sua protulisse; quod nemo credo

Statuunt contra Sociniani, recentiorumque alii quidam, CHRISTUM hominem a DEO excellentissimis donis præditum, eum tantum in finem in mundum missum fuisse, ut de gratia DEI, omnesque felices reddendi serio proposito genus humanum certum redderet; cultum itaque V. T. Leviæ Judæisque solis sancitum, tollere, totumque genus humanum, morum & vitæ diligenter inculcata emendatione, ad communionem salutis & invitare & ducere debuit, religionem præstans universalem & longe præstantiorem, quam quæ olim viguerat, quamque & amicissimis admonitionibus, & eximiis miraculis, & sanctissimis suis moribus omnibus commendatam reddere studuit. Quo majorem autem doctrinæ huic conciliaret fidem, illamque fortius multo animis hominum imprimeret, dolores acerbissimos subeundo, eam morte denique obsequavit cruenta, amoris sui in genus humanum, obedientiæ DEO præstandæ, patientiæque in adversis, hominibus eo ipso relinquens exemplum maxime conspicuum. (1)

B

Faten-

mirabitur, quem docuit Historia profectæ a CHRISTO Religionis Evangelicæ, simile quid omni evenisse avo, hostilesque inprimis Hæreticorum in doctrinam veram impetus maxime ad robur illud decusque contulisse, quibus jamjam superbit Theologia præsentis seculi. Conf. quoque in hoc dogmate enodando occupatos S. J. BAUMGARTEN in suo *Evang. Glaubenslehre*, Bard. 2. p. 208 seqq. ed. a J. S. SEMLER, J. F. BÜDDEUS in *Instit. Theol. Dogmat.* p. 814. seqq. ed. 1741. C. W. FR. WALCH de *Satisfactione pro omnibus hominum peccatis a CHRISTO præstita*. G. LESS Pracht. *Dogmatik* p. 351. seqq. præter alios insignes Ecclesiæ nostræ Theologos, qui junctis viribus in doctrina hæc & proponenda & fulcienda felici conatu versati sunt.

(1) Conf. præter antiquiora supra recensita Socinianorum scripta,

Fatentur sic CHRISTUM ad salutem quidem generi humano comparandam missum, passum mortuumque esse; mortem autem hanc vicariam fuisse, sive ipsum nostro loco mortem pœnasque peccatorum subisse, nosque ob hanc cruentam ejus expiationem salvos fieri, in totum & tantum negant. De eo itaque inprimis nos inter & illos lis est: Num mors CHRISTI vere vicaria & expiatoria fuerit; vel an eundem solum in finem, ob quem plerique Apostolorum aliique veritates testes neci sese tradiderunt, illam oppeterit?

§. III.

Operæ itaque pretium erit in fundamenta illa paulo altius inquirere, quibus suam de expiatione CHRISTI doctrinam orthodoxa Ecclesia superstruit. In limine autem jam ipso monere liceat, hæc omnia in S:^a S:^a rite explicata unice quærenda esse. Quicquid enim sola, ratione duce, de his Evangelii arcanis disputarunt, & adhuc disputare solent Theologorum quidam, Wolffianæ Philosophiæ inprimis imbuti prin-

ci-

ea quæ hanc in mentem commentatur jam allatus EBERHARD l. c. Th. 2. p. 203. seqq. Observare ad hæc liceat, nostram de humani generis per CHRISTUM facta reconciliatione doctrinam, hosce quos defendunt adversarii adventus mortisque CHRISTI fines minime respicere; quin potius illos & admittit & urget, illis autem præcipuum quendam addit & excellentissimum, peccatorum nimirum nostrorum expiationem vicariam. Lectu dignissima sunt quæ hac de re habet J. C. DÖDERLEIN in *Instit. Theol. Christ.* p. post. §. 258.

cipiis, (m) argumentis suis DEO Filium suum quasi extorquentes, parum idonea esse, jure statuere mihi videor; ea si excipiam, quibus demonstrari debet doctrinam hanc, qualis in S:a S:a nobis proponitur, nec DEI summis proprietatibus, nec sanæ rationi, nec denique salutis generis humani esse inimicam, quæque omnia apud accuratiores hujus rei Scriptores egregie disputata invenies.

Primum itaque pro asserto nostro demonstrando argumentum desumimus *ex sacrificiis V. T:ti, typis scilicet mortis a CHRISTO in N. T:to subeundæ*. Fuisse autem illa hujus imagines & symbola, jam ex summa quæ ipsa intercedit similitudine conjici, ex plurimis vero S:æ S:æ locis, Epistola imprimis PAULI ad Hebræos, (n) pro certo confirmari potest. Hinc etiam factum est, ut sacri tam Vet. quam Novi Fœderis Scriptores, in opere CHRISTI mediatorio exponendo, locutionibus plerumque utantur ex sacrificiis Leviticis desumptis, hominibusque sui ævi maxi-

B 2

mc

(m) E. gr. N. WALLERIUS in *Prænot. Theol.* P. IV. §§. 44-58. J. HARTMAN in suo *Beweis von der nothwendigkeit und wichtigkeit eines Erlösers*; J. F. STAPPER in *Instit. Theol. Polem. T. I. Sect. XI-XVIII. &c.* Vid. quæ contra philosophastros hosæ disserunt J. A. ERNESTII in *Vindiciis arbitrii Divini in Relig. constituenda*, insert. *Opusculis ejus Theol.* p. 286. seqq. & J. C. DÖDERLEIN l. c. §. 254.

(n) Legantur imprimis ad hunc locum quæ C. IX: 23. seqq. & C. X: 1-22. (plura alia ut taceam), disserit Apostolus, quæque clare adeo rem hanc probant, ut multa explicatione non egeant. Hanc tamen qui desiderat evolvat G. T. ZACHARÆ *Biblische Theologie*, Th. III. §. 183.

me familiaribus, quo sic melius elariusque sinem & indolem mortis CHRISTI illis ob oculos ponant. (o)

Ad stylum autem hunc Sæ Sæ typicum rite intelligendum, necesse est, ut in antecessum de sacrificiis Judæorum propitiatoriis (p) pauca differamus; ex horum enim natura sinibusque rite perspectis, plurimum etiam lucis doctrina de Redemptione CHRISTI lucrabitur. Fuere autem illa duplicis generis, scil. vel *privata*, quæ a singulis Israëlitis, ad expianda varia a se commissa crimina, pro re nata, quocumque anni tempore DEO mactabantur; (q) vel *publica*, quæ totius Gentis nomine, solenni illo reconciliationis festo, decimo mensis septimi die quotannis celebrando, magna cum religione peracta sunt. (r) Mactatis publicis hisce piacularibus victimis, Sacerdos sanctuarium sanctius ingressus, de sanguine earum & super propitiatorium, & ante illud aspersit, quo ritu peracto totus populus DEO reconciliatus est. Patet itaque sacrificia hæc, DEO, non homini oblata, meras civiles non fuisse cærimonias; hominem homini non reconciliabant, sed universam Gentem DEO, h. e. auferebant pœnas, quas DEUS Israëlitis, ob violata mandata sua minatus erat, (s) quasque, non interveniente solemni

(o) Conf. e. g. Pf. XL: 6, 7, 8. Ef. LIII; 4 seqq. Matth. XXVI: 28. Joh. I: 29. Rom. III: 25. 2 Cor. V: 21. Eph. V: 2. &c. in seqq. uberius explicanda.

(p) Reliqua sacrificiorum genera hic in censum non venire, apertum est.

(q) Lev. IV & V.

(r) Lev. XVI & XXIII: 27. seqq.

(s) Lev. IV: 20. & XVI: 30. Hanc genuinam esse significationem

lemni hocce piamine, sine dabo fuissent subituri. Si-
mitem a peccatis suppliciiisque eorum meritis libera-
tionem & intendebat & affequebatur privatus quis-
que Reipublicæ Judaicæ civis, cum piaculum, more
in lege præscripto, debitum DEO sifteret; quod satis
superque patet ex pluribus DEI ipsius per MOSEN
effatis, cum sacrificia hæcce olim institueret. (t) Pœ-
næ autem, quas sustulere hæcce piacula, minime fu-
ere *spirituales f. æternæ*, has enim MOSES nullibi
populo suo denunciavit, PAULUSque expresse testa-
tur, (u) sanguinem victimarum peccata prorsus tollere

B 3

mi-

voeis יָדָהּ, qua hic & sæpius alibi eodem sensu utitur MOSES, ex
pluribus aliis locis ubi occurrit manifestissimum est, e. g. Num. XVI;
45. XXXV: 31. 2 Paral. XXIX: 24. 2 Sam. XXI: 3. &c.

(t) Lev. IV: 26, 31, 35. V: 6, 10, 13, 16, 18. Quævis ita-
que e. gr. temere jurans grave supplicium mereretur ex lege Exod. XX:
7. victima tamen litata expiari potuit crimen ejus. Lev. V: 4, 5, 6.
Furta severe prohibuerat DEUS Exod. XX: 15; peccata tamen hujus
generis remittebantur, adducta hostia expiatoria, damni que illati læso
præstita reparatione Lev. VI: 1--6. Recte itaque minime se habent,
quæ, quo vim piaculorum horum crimina expiandi infringat, statuit
Auctor Libri: *Neue Apologie des Sokrates* Th. II. p. 299. hanc seil.
a pœnis immunitatem illis solum contigisse, qui pœnitenti & devoto
animo illa offerrent; hæcque bonam eorum & emendatam animi in-
dolem, minime vero ipsa sacrificia, pœnis ipsos liberasse. Talem au-
tem differentiam ignorat Lex Mosaica, quæ malos æque ac bonos e-
jusdem privilegii facit participes. Negari saltem æquit, sacrificia so-
lemni illo reconciliationis die exhibita, toti Israeliticæ Genti securita-
tem a pœnis, quæ ei alioquin imminissent, procurasse, quamvis in tan-
ta turba mali per plurimi bonis immixti fuerint. Atrocioris generis cri-
minum, e. g. homicidii voluntarii, adulterii &c. nulla tamen peccato-
ribus sacrificiorum ope dabatur expiatio, sed pœnas his injunctas ipsi
sustinere debuerunt. Num. XV: 30, 31. Conf. Psalm. LI: 18. & J. D.
MICHAELIS *Mosaische Recht*, §. 244.

(u) Ebr. VII: 11, IX: 9, 10, X: 4.

minime valuisse; pœnæ autem, de quibus hic jam sermo est, fuere ejusmodi *mala temporalia*, quæ DEUS Genti Israëliticæ minitatus erat, si a legibus sibi sancitis vel transversum unguem recederet, (*w*) calamitates nempe omnis generis & infortunia, morbi, hostiles impetus, &c. quæ non solum totam Gentem, verum etiam quemcunque legis manebant violatorem. (*x*) Cum enim & oppido multa & difficillima observatu essent, saltem plura statuta legis Mosaicæ, placuit Divinæ bonitati viam peccatoribus miseris aperire, qua, post commissa crimina, in gratiam cum ipso redire, pœnasque sibi imminentes avertere possent, oblatis scil. victimis certis expiatoriis, quibus & peccatorum promerita supplicia in morte cæsorum animalium, DEIque summa in illos benevolentia, ipsis ob oculos posita sunt, & ansa simul suppeditata, præstantiorem futuri MESSIÆ sibi repræsentandi expiationem, quæ omnia eorum peccata funditus deleteret. (*y*)

Quæ

(*w*) Omnia siue præmia siue supplicia, quæ cum legibus suis vel observatis, vel neglectis DEUS per MOSEN connexuit, temporalia fuisse, neque ultra hanc vitam se extendisse, satis docent Lev. XVII, XXVI. Deut. XXVII & XXVIII. Reticeri in Scripturis Mosaicis immortalitatem animorum, adeo ut in illis nulla plane adsint ejus indicia certa, ut voluit WARBURTON, statuere tamen minime licet; cui errori bene opposuit jam laudatus MICHAELIS *Argumenta immortalitatis & futuri seculi ex MOSE collecta*. Conf. inprimis §§. IV & VI.

(*x*) Supplicia hujusmodi luebant e. g. Filii ARONIS, MIRIAM MOSIS foror, seditiosa KORAHÆ cohors, Rex ASARIA &c.

(*y*) Privata Civitatis Judaicæ membra sacrificiorum horum ope id præterea obtinebant commodi, ut jura reliquorum civium recuperarent, publicoque DEI interesse possent cultui. Hunc autem neque primari-

Quæ quum ita sint, præeunte inprimis PAULO Iocis laudatis Epistolæ ad Hebræos, recte concludere possumus: Quemadmodum utrumque hoc tam publicum quam privatum Israëlitarum piaculum id effecit, ut qui illud DEO offerrent, pœnas criminum, ipsis alias luendas evaderent, & in gratiam cum læso Numine denuo redirent; ita & CHRISTI multo nobilius sacrificium, mors nimirum ejus cruenta, pœnas peccatorum averruncare, salutemque omnibus illis restituere valet, qui serio hujus beneficii fieri cupiunt participes. (z) Hoc præprimis respectu maxima inter sacrificia Vet. T:ti mortemque CHRISTI intercedit similitudo, quod expiatoria utraque sint, quam etjam in S:a S:a multoties urgeri ita certum est, ut & ipse SOCINUS eam fateri necesse habuerit, (aa) licet

um, multo minus solum illorum fuisse finem, verba institutionis eorum Lev. IV, V & VI, luculenter demonstrant; quod contra quosdam recentiorum inprimis tenendum, qui in sacrificiis V. T:ti nil querendum esse volunt, præter multam quandam Ecclesiasticam, quæ, abolendo crimina peccatorum in foro civili, privilegia civis Israëlitiçi hisce denuo restitneret. Primum autem de solennibus saltem anniversariisque pro toto populo peractis sacrificiis hoc valere non potuit; Deinde, si vel ad mentem adversariorum vim privatorum piaculorum restringeremus, (quæ tamen salva veritate adeo restringi nunquam potest), nihil tamen, me quidem iudice, obstat, quo minus vi effati Paulini Ebr. IX: 13. eodem jure argumentari possimus, sanguinem h. e. mortem CHRISTI peccata nostra æque delere, ac sanguis victimarum olim eorum abolevit culpam, qui ob neglectam legem quandam Leviticam communione excluderentur cætus Israëlitiçi. Vid. J. D. MICHAELIS Erklärung des Briefes an die Hebræer p. 243. seqq.

(z) Conf. G. FR. SEILERI opus hac in doctrina exponenda excellentissimum, über den Versöhnungs Tod Christi Th. I. p. 141. sqq. ed. alt. 1782, qui pluribus hac de re egregie disserit.

(aa) Vid. ejus Praelect. Theol. Cap. XXV. Quid de typis in ge-

eet expiationem criminum in N. T:to, non proprie
 morti CHRISTI tribuat, sed illam vi novi foederis
 a DEO cum hominibus initi, morteque CHRISTI
 fanciti, factam esse contendat. Non quidem negamus
 sacrificia hæcce in multis per plurimum inter se differre;
 quin potius cum PAULO id contendimus, CHRISTI
 in N. T:to peractum sacrificium, Leviticis illis in V.
 T:to multis præstitisse nominibus; Hinc autem adver-
 sariis minime concedimus, nullam inter duas res a-
 deo diversas valere comparisonem. In effectu, pec-
 catorum scil. expiatione & pœnarum remissione, si-
 millima saltem sunt, qua de re nos inter & ipsos quæ-
 stio inprimis est. Quocunque itaque modo doctrina
 de sacrificiis V. T:ti demum proponatur, sive statua-
 mus hæc typos fuisse Redemptionis a CHRISTO præ-
 standæ, sive non; sive victimas vices peccatoris sub-
 iisse, huiusque pœnas tulisse putemus, sive secus: ve-
 ritas tamen, quam, respectu ad piacularia hæcce ha-
 bito, urget Apostolus, immota manet, CHRISTI
 morte æque sublatas expiatisque fuisse pœnas gene-
 ris humani, ac olim Israëlitarum, cum victimas lege
 præceptas pro peccatis suis DEO sisterent. Præstan-
 tia autem CHRISTI præ victimarum morte, in eo
 inprimis elucet, quod cum hæc neque omnia pecca-
 ta, neque omnia eorum supplicia, (spiritualia nem-
 pe

nere statuendum sit, quantumque inprimis, qui in sacrificiis queruntur
 Ver. T:ti, ad doctrinam de expiatione CHRISTI vicaria demonst-
 randam valeant, egregie docet J. D. MICHAELIS in sua *Thcol. Typica*,
 Conf. præsertim ad h. l. §§. 19--24.

pe & æterna, tollere valeret, illa omnis generis crimina eorumque etjam æternas pœnas sustulit.

§. IV.

Ad oracula Divina hac de re in sacro Codice edita consulenda jam progredi lubet. Tanta autem cum illorum sese nobis offerat copia, ut omnibus pandendis nec tempus nec locus nobis sufficiant, ad palmaria tantum adtendisse juvabit, & quidem primum ad ea, quæ sub Vet. Fœdere Judæis enunciata sunt.

Sæpius jam olim cecinerat Vates Regius DAVIDES, (ob) de futuro MESSIA, ejus muneribus, & calamitatibus denique variis ipsi libeundis. Quæ autem Psalm. XL: 7, 8, 9, de ipso vaticinatus est, de morte ejus vicaria inprimis agere videntur, quorum hic, ni fallor, genuinus sensus est: 7. *Aperuisti mihi, te nec sacrificiis, nec numeribus delectari, neque expostulasse te victimas, nec piacula.* 8. *Dixi itaque en (horum loco) præsto sum: Quæ in libris suis MOSES de his egerat, de me scripta sunt.* 9. *Ad exsequendam voluntatem tuam, mi DEUS, paratus sum.* Quod dudum demonstravere viri in sacris litteris explicandis versatissimi, DAVIDEM hic MESSIAM loquentem introduxisse, cuius patet, qui vel parum ad allata verba attenderit. Quis præter eum solum ad se ea referre potuisset, quæ MOSES de sacrificiis inprimis scripserat? Quis alius, se ad ea exsequenda offerre, quæ

C

toto

(bb) Inprimis Psalm. XXII, XL & CX.

toto hostiarum Leviticarum apparatus alias obtineri non potuerunt? Rem autem extra omne dubium ponit PAULUS, qui effata hæc DAVIDIS CHRISTO expressis verbis tribuit. (cc)

Sistit se MESSIAS hic tanquam Redemptorem humani generis, finemque adventus sui, more Poëtico, in dialogo quasi inter se & DEUM habito exponit. Negat sacrificia, cujuscunque demum generis fuerint, sive cruenta, sive incruenta, DEO placuisse, ipsumque hæc neque expetiisse asserit. Cum autem simul omni dubio vacet, illa in lege Mosaica, quæ DEUM ipsum auctorem habuit, præcepta utique fuisse, sensus sermonis alius esse nequit, quam DEUM legibus hæc id nequaquam unice voluisse, ut victimas tantum donaque alia sibi sifteret Gens Israëlitica; qua enim quæso ratione summum Numen rebus tantilli momenti delectari potuisset? Sed finem illis intendisse longe nobiliorem & plerisque occultum, sibi tamen manifestatum, sacrificia nempe hæcce eam præcipue ob causam instituta fuisse, ut adumbrarent futurum mundi Redemptorem, qui sua morte plenam denique & sufficientem peccatorum expiationem peracturus esset; omnia itaque quæ in MOSIS scriptis de hostiis DEO sacrandis aguntur, ad MESSIAM proprie pertinuisse, ejusque significasse sacrificium. Cum enim nosset hic Divinus hominum Evergetes, victimas brutorum animalium nihil valere ad expianda apud DEUM peccatorum crimina, sua autem se id assequi posse morte
 sci-

sciret, lubenti amoreque in mortales exæstuante animo, sese DEO obtulit, ad culpas eorum tollendas cruento sui ipsius sacrificio.

Ex his itaque apparet, CHRISTUM, cum sese victimarum illarum loco substitueret, quibus olim adumbratus erat, sibi eo ipso id efficiendum fuisse, quod præstare illæ non valuerunt, peccatorum scilicet humani generis plenam expiationem, morte itaque sua, nece hostiarum multo nobiliori, omnium criminum veniam, suppliciorumque æternorum remissionem acquisivisse, quo ipso DEI voluntatem de salvando genere humano gloriosissime exsecutus est. (dd).

Clarioribus autem verbis, magnaue locutionum varietate eandem hancce veritatem proponit ESAIAS, vaticinii sui Cap. LIII. comm. inprimis 4, 5, 6. quorum sensum ita verissime reddendum existimaverim: *4. Tulit certe morbos nostros doloresque nostros sibi imposuit; nos autem (Judæi) putavimus eum divinitus puni- tum, cæsum & afflictum. 5. Cum tamen non ob sua vitia peccataque, sed nostra, percussus est; pœnas nostræ salutis causa subiit, ejusque vulneribus sanati sumus. 6. -- DEUSque omnium nostrum culpas in eum conjecit.* (ee)

C 2

Ad

(dd) Uberiorem hujus loci expositionem qui desiderat, consulat G. T. ZACHARIÆ *Biblishe Theologie* Th. II. P. 539. seqq. J. D. MICHAELIS *Critisches Collegium über die drey wichtigsten Psalmen von Christo*, p. 312. seqq. coll. cum *Ejusd. Erklärung des Briefes an die Hebræer* p. 269. seqq. & J. C. DÖDERLEINS *Instit. Theol. Christ.* P. post. p. 174, 175.

(ee) Conf. R. LOWTH'S *Esaias* I. Band, p. 212. & J. A. DATHII *Prophetae majores* p. 155.

Ad hæc rite intelligenda scitu opus est, Judæos morbos calamitatesque varii generis, præsertim acutiores, tanquam pœnas sceleribus maxime nefandis a DEO impositas considerasse; idque eo ex capite, quod DEUS hujusmodi mala legis suæ violatoribus minatus erat, (ff) imo etiam illa & Judæis, & aliis Gentibus, ob mandata sua susque deque habita, revera inflixerat. Hinc DAVIDES morbo correptus, de vindicta DEI, peccata sua persequente, queritur. (gg) HIJOBO maxime infortunato & ulceribus affecto, tot dolores pœnarum instar Divinarum inflictos, sæpe & uno quasi ore amici ejus professi sunt. Apud Prophetas quoque multæ hujusmodi locutiones occurrunt. Strages, vastationesque terrarum, tanquam vulnera & morbos, h. e. supplicia gentis afflictæ, popularibus suis ob oculos ponunt; eos autem a pœnis & excidio imminente liberatos, sanatos appellitant. (hh) Quid quod in N. Tito plura hujus sententiæ vestigia reperire liceat. Discipuli CHRISTI cæcum quendam a nativitate intuentes, ob sua vel parentum peccata, gravi adeo malo ipsum afflictum putarunt; (ii) & CHRISTUS ipse ægros sanaturus, remissionem peccatorum illis denunciat. (kk) Hinc & MATTHÆUS hunc ESAIÆ locum expresse laudat,

(ff) Deut. XXVIII & alibi sæpius.

(gg) Psal. XXXVIII: 2, seqq.

(hh) Conf. e. g. Ek 1: 5, seqq. XXX: 26, Jer. XIV: 19, Hof. XI: 3, &c.

(ii) Joh. IX: 2.

(kk) E. gr. Matth. IX: 2, 6.

dat, (ll) postquam in antecedentibus miraculorum CHRISTI in ægris & dæmoniis sanandis, mentionem iniecerat.

Vulnera ergo, morbi & dolores a DEO injecti, sicut Prophæta nil aliud significant, quam pœnas, quas sceleribus suis sibi contraxere peccatores. Sensus itaque verborum ESAIÆ allatorum commodissimus hic esse videtur, MESSIAM ea peccatorum supplicia in se suscepisse sustinuisseque, quæ alias ipsi luctare debuissent homines; quod pluribus clariusque mox urget Propheta v. 5 & 6. eandem veritatem variis verborum formulis pluribus exprimens. V. 8, 11 & 12 eum propter peccata populi sui mortuum affirmat; imo v. 10. mortem ejus, sacrificio pro peccatis, s. piaculo illo Levitico assimilatur; qui tot diversi, sensu tamen iidem loquendi modi, extra omne dubium ponunt, MESSIAM a DEO tot obrutum plagis atque cruciatibus, hæc omnia mala, tanquam supplicia hominibus irroganda, horum loco perpessum fuisse, quo sic his immunitatem a pœnis & plenam denique salutem pareret. (mm)

C 3

§. V.

(ll) Cap. VIII: 17.

(mm) Præter interpretes supra allatos egregie, etiam breviter locum hunc ESAIÆ comparatum cum Joh. 1: 29, exposuit J. A. ERNESTI in programme de *Satisfactione CHRISTI*, quo festum Paschæ 1775 celebrandum annunciavit. Fusius autem idem oraculum explanatum exhibet vastus ille in totam Sigm. Stara commentarius, quem circa medium currentis seculi, in Germanicam linguam translatus auctumque & expolitus edidit TELLER, DIETELMAIR, BAUMGARTEN & BRUCKER ejus Tom. VIII. ESAIAM illustratum continet.

§. V.

Docent duo hæc ex codice V. T:ti allata loca, doctrinam de vicaria JESU CHRISTI pro hominibus morte, jam sub Veteri Fœdere Vatibus saltim non fuisse incognitam; quamvis simul inficiandum minime sit, illam in scriptis N. T:ti magis planam traditam fuisse omnibusque intelligibilem. Et quoniam ad veram hujus rei notionem sibi formandam, ea sane maxime facere videntur, quæ CHRISTUS ipse de fine indoleque mortis suæ locutus est, ea primum ut breviter examinemus, instituti nostri ratio postulat.

Clara imprimis sunt, quæ dicit Matth. XX: 28 & Marc. X: 45; *Venit eum in finem filius hominis, ut daret vitam suam redemptionis pretium pro multis*; & Matth. XXVI: 28. *Est hic sanguis meus, novi scil. Fœderis, pro multis effundendus in remissionem peccatorum.* Quod ad prius dictum attinet, observandum, vocabulum *λυτρον* proprie pretium illud, sive res sit sive factum, significare, quo quis ex captivitate, vel servitio, vel alio quocunque malo redimitur; *λυτρον* autem ipsum liberandi actum denotat. Sensu hoc proprio Judæi olim, Romanorum subjecti imperio, insignem a futuro MESSIA liberationem peragendam fore sperabant. (m) Hunc autem minime adventus sui fuisse finem, vel ex allatis SERVATORIS effatis clarum est. Venit certe ad liberandum genus humanum; liberatio autem hæc spiritualis omnino fuit. Mortis peccati-
que

quæ nos olim submissos fuisse tyrannidi, sæpius urgere solent sacræ Litteræ, h. e. nos a DEO averfos peccatis totos nos dedidisse, hisque nobis contraxisse mortem, criminum scilicet summum & ultimum supplicium. Ad hoc jugum nobis excutiendum CHRISTUS apparuit, morteque sua nostra & peccata & eorum tollens supplicia, libertatem amissam benigne nobis restituit. Mors itaque ejus pretiosissimum illud λυτρον fuit, quo nos a peccatorum culpa pœnisque vindicati sumus.

Ad locum hunc illustrandum observare porro liceat, omnia illa λυτρον olim appellata fuisse, quæ pro evitandis suppliciis redimendaque vita, sive DEO, sive hominibus oblata sunt. (oo) Cumque sacrificiis ut plurimum piacularibus vim hanc culpas expiandi pleræque veteres Gentes tribuerint, mors quoque CHRISTI, sacrificii specie proposita, λυτρον illud merito censerî debet, quo pœnis Divinis genus humanum

(oo) Habet hæc HESYCHIUS in dictionario suo: λυτρον h. e. λύτρωμα, λύτρα καθαρώματα, λύτρωμα καὶ πάντα τὰ δίδουmena εἰς ἀναλήθειαν ἀνθρώπων, Vid. etiam quæ de hoc vocabulo commentatur EUSTATHIUS ad *Iliad* A. v. 14. & Θ: v. 545. Ita ZALEUCI oculus fuit λυτρον oculi filii; & in decimatione qui puniuntur λυτρον sunt totius legionis. Conf. H. GROTIUS de *Satisfactione CHRISTI* Cap. VIII. Hinc & sæpius LXX interpretes vocabulo hoc eodem sensu usi sunt, e. g. Exod. XXI: 30. XXX: 12. Num. XXXV: 31. Prov. XIII: 8. &c. ubi textus Hebraicus: וְעַד habet, cujus significationem peccata expiandi, pœnasque eorum tollendi supra demonstravimus. Cfr. H. GROTII *Annot. in N. Test.* ad Matth. XX: 28. & D. WHITBY'S *Paraphrase and Commentary on the New Testament*, ad eundem Matthæi locum.

numa exemptum est. (pp) Hinc & CHRISTUS jure affirmare potuit, se animam suam dedisse *pro multis*, h. e. loco multorum. (qq) Nos enim omnes, nisi vitam pro nobis posuisset THEANTHROPOS hic nostri amantissimus, ex justo DEI judicio, misere fuisse perituros, quis est qui non devotissimo animo gratus agnoscat?

His positis, neque multa explicatione egent, quæ SALVATOR, Matth. XXVI: 28. Sacram Cœnam instituturus, Discipulis suis dicit. Afferit hic expressis verbis, *sanguinem suum N. T. effusum iri in remissionem peccatorum*. Quemadmodum enim sub veteri Cœdere sine langvine nulla fieri potuit expiatio, (rr) sum-

mum

(pp) Eodem hocce loquendi genere eandem veritatem sæpius in scriptis suis urget PAULUS, e. g. Eph. 1: 7. Col. 1: 14. 1 Tim. 11: 6. Tit. 11: 14. & PETRUS 1 Ep. 1: 18. quæ omnia ex allatis facile explicari possunt. Conf. Dissert. III. De Redentione Ecclesie sanguine JESU CHRISTI facta, quam Locorum Theolog. JOH. GERHARDI T. IV. præfixit J. G. COTTA, §§. inprimis XII & XIII. ut & J. G. ROSENMULLERI Scholia in N. Test. T. 1. p. 262.

(qq) Hanc veram propriamque voculæ *εὐσεβ* esse significationem aperte demonstrant Jos. 11: 14. (v. LXX lat.) Matth. 11: 22. V: 38. Luc. XI: 11. Rom. XII: 17. 1 Cor. XI: 15. & plura alia loca, ut mille exempla ex Auctoribus Græcis petenda præteream. Fatendum quidem illam interdum, quamvis rarissime, improprie sumtam, causam finalem exprimere, synonymamque quasi esse *ἡ ἐὐσεβ*, e. g. Eph. V: 31; cum autem a communiter recepta propriamque vocis significatione nunquam, nisi summa urgente necessitate, recedendum est, talisque sese hic nulla offert necessitas, sed potius & ea quæ jam dicta sunt, & quæ infra dicenda restant, extra omne dubium ponunt, mortem CHRISTI piaculi instar, pro humano genere fuisse vicariam, patet hoc quoque SERVATORIS effatum ita explicandum esse, ut omnia quæ in doctrina hac tradenda nobis aperit S; a S; a, amicissime inter se conveniant.

(rr) Ebr. IX: 22,

mum vero Sacerdotem oportuit semel quotannis, sanguine victimarum effuso & propitiatorio asperso, populi expiare peccata, pœnasque ei alioquin impendentes, sacro hocce ritu avertere; (ss) ita & CHRISTUS, novi fœderis unicum & nobilissimum piaculum, sanguinem suum effundi passus est pro multis, (tt) in remissionem peccatorum, h. e. quo humanum genus, totum alias periturum, e culpa suppliciorumque promeritorum cruciatibus eriperet. (uu) Dicit itaque CHRISTUS se moriturum, non eum præcipue in finem, ut doctrinam morte sua obsignatam veram Divinamque monstraret; nec quo hominibus patientiæ exemplum quoddam insigne traderet; sed quo crimina eorum aboleret, suppliciisque æternis ipsos eriperet. Tantum autem beneficium nec doctrina, nec adhortationibus, nec miraculis, nec denique re-

D. sure

(ss) Lev. XVI.

(tt) Verba: *πρὸς πολλῶν* hic idem significare, quod supra *ἀπὸ πολλῶν*, Matth. XX: 28. ex analogia harum dictionum satis patet.

(uu) Vox Græca *ἀφίστας* proprie significat *à se amovere, deferere, dimittere*, & s. p. atque ita sumitur Matth. IV: 20. & alibi sæpe. Unde sumta metaphora frequentissime denotare solet, *rationem alicujus rei non habere*, quod Latini simili locutione dicunt: *missum aliquid facere*, quare & Scholiastæ Græci passim *τὸ ἀφίστας* exponunt pro *τὸ ἀνασταν*, quo sensu Matth. XV: 14. XVIII: 12. XXIII: 23. & Marc. VII: 8. occurrit. Est itaque *ἀφίστας τὰς ἀμαρτίας* idem ac *peccata missa facere*, quod alibi, longius hanc translationem persequens Scriptura, vocat *peccata in mare proficere* Mich. VII: 19. Hujusmodi autem dicendi rationes, quid queso aliud significant, quam peccatis ita ignoscere, ut in censum amplius nunquam veniant, sed remittantur omnia ipsis constituta supplicia. Conf. H. GROTIUS l. c. Cap. II.

farectione sua efficiendum ullibi differit; morti suæ illud totum tribuit: *Hic est sanguis meus effundendus pro multis in remissionem peccatorum.* Equis clarioribus verbis proponere potuisset, mortem CHRISTI causam esse, cur nos DEUS criminum nostrorum poenis liberet? (*ww*) Nemini, nisi præjudiciis jamjam irretito, alia eorum unquam in mentem incurret, nendum placebit explicatio.

(*ww*) Liberationem a peccatis, gratiosamque eorum remissionem sanguini CHRISTI pluribus locis PAULUS quoque tribuit. Conf. e. gr. jam allata Eph. 1: 7. Col. 1: 14. & Rom. III: 25. quibus addatur Rom. V: 9. ut alia N. T:ti loca taceam. Nullibi contra Divina hæc vis peccata tollendi sanguini Prophetarum, & aliorum Martyrum asseritur, quamvis & hi morte sua doctrinam, quam profitebantur, vitamque quibusvis virtutibus conspicuam obsignaverint. Centies testante S:ia S:ia soli sanguini JESU CHRISTI privilegia hæc tantæ momenti competit. Conf. ad hæc quæ solide scripsit G. H. LANG zur Beförderung des nützlichen Gebrauchs des Theologischen Wörterbuchs des N. Test. sub tit. Blut Christi.

